

Ιστορικός περίπατος στα Αρμένικα της Κοκκινιάς

Κείμενο, φωτογραφίες Χρήστου Θανόπουλου

Το Σάββατο 23 Μαρτίου 2024 ο Σύνδεσμος Συριανών πραγματοποίησε ιστορικό περίπατο στα «Αρμένικα» της Κοκκινιάς, την παλιά προσφυγική παραγκούπολη των Αρμενίων και Μικρασιατών Ελλήνων, δίπλα στο ρέμα Σούδα παραπόταμο του Κηφισσού (σημερινή οδός Μπελογιάννη). Ξεναγός μας στο ταξίδι στο χώρο και στο χρόνο η κ. Τακουΐ Μινασιάν (Κουϊν Μίνα), ιστορικός, συγγραφέας, μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού «ΑΡΜΕΝΙΚΑ».

Το σημείο συνάντησης της ομάδας ήταν στην φορτισμένη ιστορικά πλατεία Ελευθερίου Βενιζέλου, μπροστά από τον Ι. Ν. Αγ. Νικολάου. Παραπλεύρως της εξόδου μετρό σταθμού ΝΙΚΑΙΑ, υπάρχει ο βράχος, ο ποτισμένος από το αίμα των Ελλήνων πατριωτών που εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς το 1944.

Η κ. Μινασιάν άρχισε να ξετυλίγει το κουβάρι της ιστορικής διαδρομής των Αρμενίων. Η ιστορία των Αρμενίων ξεκινά με το βασίλειο Ουραρτού (Αραράτ) γύρω στο 2500 π.Χ., επί εποχής Σουμερίων στη Μεσοποταμία. Το βασίλειο των Ναϊρί περιλαμβάνει Αρμένιους, Χετταίους και Μιτάνι. Το Βασίλειο του Βαν χρονολογείται από τον 9ο αι. π.Χ. (875 π.Χ.). Το 401 π.Χ. Αρμένιοι (από Αρμενοχώρια) γιάτρεψαν τους Μυρίους (10.000 άνδρες) από τα κρουοπαγήματα με βότανα και τους τάισαν επί τρεις μήνες. Το 83 π.Χ. το Βασίλειο της Αρμενίας στη μέγιστη ακμή του, εκτείνεται από τον Καύκασο μέχρι τη Συρία. Το 908 υφίστανται τα δύο αντιμαχόμενα βασίλεια της Αρμενίας και του Βασπουρακάν. Το 1092 επιβιώνει μόνο το Αρμενικό Βασίλειο της Κιλικίας.

Κατά διαστήματα οι Αρμένιοι κατακτήθηκαν από Ρωμαίους, Βυζαντινούς, Άραβες, Πέρσες, όμως στο τέλος διατηρούσαν την ανεξαρτησία τους, μέχρι την οριστική κατάκτηση του Αρμενικού Βασιλείου της Κιλικίας, το 1375 από τους Οθωμανούς.

Οι απόστολοι Θαδδαίος και Βαρθολομαίος ξεκίνησαν το ιεραποστολικό τους έργο στην Αρμενία το 48–60 μ.Χ. Ο Αγ. Γρηγόριος ο Φωτιστής και πρώτος πατριάρχης, βάπτισε τη βασιλική οικογένεια. Το 301 μ.Χ. ο εκχριστιανισμός της Αρμενίας ήταν βίαιος. Οι ειδωλολάτρες ιερείς θανατώθηκαν, ενώ οι αρχαίοι ειδωλολατρικοί ναοί καταστράφηκαν. Στην πρωτεύουσα Γιερεβάν, ο αρχιεπισκοπικός ναός είχε στο υπόγειο τον κεντρικό ειδωλολατρικό βωμό. Μετά την Οικουμενική Σύνοδο της Χαλκηδόνας, το 451, η ορθόδοξη Αρμενική Εκκλησία έγινε αυτοκέφαλη. Αποφασίστηκε να μην υπάρχουν εικόνες ή αγάλματα. Μετά την οθωμανική κατάκτηση αναγκάστηκε ο Αρμένιος αρχιεπίσκοπος (1441) να επιστρέψει στην Αρμενία (Καύκασο).

Η σημερινή Νίκαια (Δήμος πλέον Κερατσινίου – Νίκαιας), αποτελείται από τις περιοχές Νεάπολη, Άσπρα Χώματα, Κοκκινιά, (Παλιά και Νέα). Έγινε δήμος το 1952. Στην Παλιά Κοκκινιά πάνω από το ρέμα Σούδα, εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι ελάχιστοι Αρμένιοι πρόσφυγες που έφθασαν μετά τη γενοκτονία του 1915 από τους Νεότουρκους. Είχαν προηγηθεί οι πρώτοι Αρμένιοι πρόσφυγες που έφθασαν στην Ελλάδα, μετά την επανάσταση του 1895 και τις σφαγές. Ακολούθησαν το 1909, οι Αρμένιοι που έφθασαν στην περιοχή της Πλατείας Κουμουνδούρου στην Αθήνα και έκτισαν την πρώτη εκκλησία – παράγκα της Ορθόδοξης Αρμενικής Αρχιεπισκοπής.

Πριν τη γενοκτονία του 1915 στην περιοχή της Μ. Ασίας ζούσαν περίπου 2,5 εκατ. Αρμένιοι, ενώ το 1920 υπολογίζονται σε μόλις 100.000. Με τη συνθήκη των Σεβρών το 1920, η Αρμενία ανακηρύσσεται ανεξάρτητο κράτος, όμως ο αρμενικός στρατός ηττήθηκε από τον τουρκικό. Οι 100.000 Αρμένιοι ενώθηκαν με το 1,5 εκατ. προσφύγων της Μ. Ασίας και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα. Το μεγαλύτερο τμήμα της Αρμενίας κατακτήθηκε πάλι από τους Τούρκους, ενώ το υπόλοιπο πέρασε στην κυριαρχία της Σοβιετικής Ένωσης και ανακηρύχθηκε ως Σοβιετική Δημοκρατία της Αρμενίας. Το 1936 ο Στάλιν αποφάσισε ο αρμενικός θύλακας του Ναγκόρνο – Καραμπάχ (Άρτσαχ), που παλιά ενωνόταν με την Αρμενία, να ανήκει στο Αζερμπαϊτζάν. Το 1991, μετά τη διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ., η Αρμενία ανεξαρτητοποιήθηκε. Το 1988–1989 πολέμησε με το Αζερμπαϊτζάν, για την ανεξαρτησία του Ναγκόρνο – Καραμπάχ. Μετά και την τρίτη πολεμική σύγκρουση, το φθινόπωρο του 2023, το Άρτσαχ έπαψε να υφίσταται ως ανεξάρτητη αρμενική περιοχή και χιλιάδες Αρμένιοι πήραν το δρόμο της προσφυγιάς προς την Αρμενία.

Οι Αρμένιοι πρόσφυγες του 1922 που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, κατευθύνθηκαν στις έρημες εκτάσεις των μεγάλων πόλεων. Στην Αττική κυρίως στο Δουργούτι, στη Δραπετσώνα και στη Νέα Κοκκινιά. Έτσι σιγά–σιγά δημιουργήθηκαν οι προσφυγικές συνοικίες. Στην Κοκκινιά ζούσαν αρμονικά μαζί Αρμένιοι και Έλληνες της Μ. Ασίας σε σκηνές και παραπήγματα. Οι πρώτες χαμηλές μονόχωρες παράγκες κτίστηκαν τον Οκτώβριο του 1922 πολύ βιαστικά,

με οποιοδήποτε υλικό ήταν διαθέσιμο και ίσα που τις σκέπασαν πρόχειρα, ώστε να προλάβουν τις βροχές του Νοεμβρίου. Ο χώρος της παράγκας το πρωί γινόταν κουζίνα, το βράδυ χρησίμευε για τον ύπνο της οικογένειας, ενώ το Σάββατο γινόταν πλυσταριό. Αν ήθελαν να ψηλώσει η παράγκα, έσκαβαν στο εσωτερικό της, όμως ήταν ευάλωτη στις πλημμύρες. Η Σούδα με τις συνεχείς πλημμύρες της, ήταν η πληγή της περιοχής και μόνιμη εστία μόλυνσης. Το τραγούδι του Μάρκου Βαμβακάρη, που ζούσε στον Πειραιά, «Με παρέσυρε το ρέμα, μάνα μου δεν είναι ψέμα,...», αφορά τη Σούδα. Οι αρχικές παράγκες μετατράπηκαν σε σπιτάκια, κτισμένα με ωμές πλίνθους (από κόκκινο χώμα της Κοκκινιάς και άχυρο). Το 1927 στην οδό Μυλασσών και Μπελογιάννη κτίζεται το σχολείο – λέσχη «Ζαβαριάν», το οποίο ανακατασκευάστηκε εκ βάθρων το 2018 και λειτουργεί μέχρι σήμερα. Το 1932 κτίζεται δίπλα στις παράγκες ο ναός των Ορθοδόξων Αρμενίων «Σουρπ Αγκόπ» (Άγιος Ιάκωβος) και δίπλα του λειτουργεί σχολείο. Παράλληλα, κτίζεται ο καθολικός ναός της Αγ. Τερέζας και η Αρμένικη Ευαγγελική Εκκλησία με σχολείο και μεγάλη αυλή. Το 1938 ζουν στην Κοκκινιά 8.000 – 10.000 Αρμένιοι (κατ' άλλους 6.000), σε παράγκες. Στο Δουργούτι ζουν 5.000 Αρμένιοι και ο κεντρικός δρόμος μεταβάλλεται σε αγορά, όπου ανθεί και η μαύρη αγορά στην Κατοχή. Στην παραγκούπολη της Δραπετσώνας ζουν 5.000 Αρμένιοι, οι οποίοι δουλεύουν στο εργοστάσιο Λιπασμάτων. Μετά τον βομβαρδισμό του Πειραιά από τους Γερμανούς το 1941, πολλοί Αρμένιοι κατέφυγαν στην Κοκκινιά και στο Δουργούτι. Το Δουργούτι έκαψαν οι Γερμανοί το 1944. Το 1946-47 πολλοί Αρμένιοι παλιννόστησαν στη Σοβιετική Αρμενία.

Ο ιστορικός περίπατος ξεκινάει από την οδό Βοσπόρου. Η οδός Παναγή Τσαλδάρη ήταν το νυφοπάζαρο. Εκεί κοντά υπήρχε το πρώτο ρεμπετάδικο των Κεφάλα και Περιβόλα. Στη «Φραγκοσυριανή» τραγουδούσε η Μαρίκα Νίνου και έπαιζε ο Στελλάκης Περπινιάδης. Περίφημο ήταν το ζαχαροπλαστείο «Όμηρος» και ο κινηματογράφος «Ορφέας». Μπαίνουμε στην οδό Αμερικανίδων Κυριών. Στο ένα άκρο του δρόμου βρίσκεται σήμερα το 2ο Γυμνάσιο Νίκαιας, εκεί όπου υπήρχε το Νοσοκομείο των Αμερικανίδων Κυριών και είχε ιδρύσει το ομώνυμο φιλανθρωπικό ίδρυμα (προερχόμενο από την Near East Relief Organization), με πρόεδρο την ιατρό – γυναικολόγο Esther Loverjoy και διευθύντρια την Emile Parmely. Η E. Loverjoy διέσωσε 30 παιδάκια από τη Σμύρνη, τα οποία έφερε στην Ελλάδα μαζί με τα δικά της. Το 1935 οι Αμερικανίδες Κυρίες αποχώρησαν, έχοντας προσφέρει τεράστιο έργο στους πρόσφυγες. Το νοσοκομείο παραχωρήθηκε στο Δήμο Νέας Κοκκινιάς. Αρχικά είχε την επωνυμία «Προσφυγικόν» και το 1936 μετονομάστηκε σε «Λαϊκόν Νοσοκομείον Νέας Κοκκινιάς, πρώην Αμερικανίδων Κυριών». Το 1938, ενώ ο πληθυσμός αυξανόταν, άρχισε να κτίζεται στα Άσπρα Χώματα το «Νοσοκομείο Αμερικανίδων Κυριών», μετέπειτα «Κρατικό Νίκαιας», το οποίο λειτούργησε από το 1952. Το αρχικό Νοσοκομείο Αμερικανίδων Κυριών γκρεμίστηκε και στη θέση του κτίστηκε το 9ο Γυμνάσιο Θηλέων Νίκαιας, κατόπιν 2ο Γυμνάσιο – Λύκειο Νίκαιας (1968–1970) και από το 2000, 2ο Γυμνάσιο Νίκαιας.

Στην πλατεία Αμερικανίδων Κυριών υπάρχει η μαρμάρινη προτομή της Προέδρου Ε. Loverjoy. Στον κάθετο δρόμο (πρώην οδός Μοργκεντάου, νυν καπετάν Γέμελου), υπάρχει η εκκλησία των Αμερικανίδων Κυριών και δίπλα παλιός φούρνος. Ο Henry Morgenthau υπήρξε Πρέσβης τω Η.Π.Α. στην Κωνσταντινούπολη, αγωνίστηκε για το προσφυγικό ζήτημα στην Κ.Τ.Ε. (Κοινωνία των Εθνών) και υπήρξε Πρόεδρος στην Ε.Α.Π. (Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων) και έγραψε τα βιβλία: «Τα μυστικά του Βοσπόρου», όπου περιγράφει την καθοδήγηση των Νεότουρκων στις γενοκτονίες από Γερμανούς αξιωματούχους και το βιβλίο «Με έστειλαν στην Αθήνα», όπου περιγράφει τις προσπάθειές του για την αποκατάσταση των προσφύγων. Στο κρεοπωλείο έναντι της πλατείας, ο κρεοπώλης κύριος Χρήστος, είναι ο γιός της Βαγγελιώς Μαργαρώνη, πιανίστριας της Μαρίκας Νίνου.

Προχωράμε στα στενά δρομάκια των Αρμένικων, Ηρώων Γράμμου, Σηστού, Αβύδου, Λαμφάκου. Κάποια μικρά προσφυγικά σπιτάκια υπάρχουν ακόμα, ενώ άλλα έχουν γίνει πολυκατοικίες. Παλιά άκουγε κανείς κυρίως Αρμένικα και Τούρκικα. Οι Έλληνες πρόσφυγες ήξεραν να διαβάσουν τα Καραμανλήδικα (τούρκικα γραμμένα με ελληνικά γράμματα). Πέρασαμε από το παλιό αρτοποιείο του Ιωάννη Σταφυλίδη, κλειστό σήμερα, το οποίο μοίραζε παλιά δωρεάν ψωμί στους απόρους και λειτουργούσε ως κέντρο υποδοχής του αρμενικού στοιχείου.

Φθάσαμε στον Ορθόδοξο Αρμενικό Ναό του Αγ. Ιακώβου (Σούρπ Αγκόπ), τον μεγαλύτερο αρμενικό ναό της Ελλάδος, όπου μας υποδέχθηκε και μας ξενάγησε ο ντεράϊρ (πατήρ) Μπάρετ. Στο προαύλιο του ναού υπάρχει ο χαρακτηριστικός κοκκινωπός γλυπτός αρμενικός σταυρός «Χατσκάρ», από ηφαιστειακή πέτρα ντουφτ του όρους Αραράτ. Δίπλα στο ναό υπάρχει κτίριο σχολείου, τώρα τράπεζα του ναού. Οι Αρμένιοι ενώ ζούσαν σε παραγκουπόλεις, έκτιζαν ναούς και σχολεία. Μέχρι το 1933 είχαν κτίσει 11 εκκλησίες. Ο αρμενικός ναός στην Αλεξανδρούπολη κτίστηκε το 1840. Ο αντίστοιχος της Κομοτηνής έκλεισε 180 χρόνια. Ο ναός του Αγ. Ιακώβου έχει μια πολύ ιδιαίτερη Αγία Τράπεζα και στην κορυφή της υπάρχει ένα γράμμα του αρμενικού αλφαβήτου (το οποίο περιλαμβάνει 38 γράμματα προερχόμενο από τη βυζαντινή μεγαλογράμματη γραφή), το σύμβολο της Ύπαρξης Ε. Ο ναός είναι στολισμένος με ιερά κειμήλια από την Καλλιπολη της Ανατολικής Θράκης. Οι επτακόσιοι Καλλιπολίτες Αρμένιοι, προειδοποιήθηκαν έγκαιρα από Τούρκο αξιωματούχο, ο οποίος ναύλωσε και πλοίο, το οποίο τους μετέφερε αρχικά στην Κεφαλονιά, όπου έμειναν μόνο 2-3 οικογένειες και οι υπόλοιποι κατέληξαν στον Πειραιά και στην Κοκκινιά. Οι Καλλιπολίτες έκτισαν τον ναό του Αγ. Ιακώβου. Ο πατέρας της κυρίας Τ. Μινασιάν ήταν διάκονος και πρωτοψάλτης του ναού.

Η Ευαγγελία Αταμιάν, μετέπειτα γνωστή ρεμπέτισσα Μαρίκα Νίνου, γεννημένη στο πλοίο της προσφυγιάς το 1922, προερχόμενη από την αρμενική Κιλικία, , ήταν μαθήτρια του σχολείου δίπλα στο ναό. Ο μουσικολόγος Άρις

Καλφαγιάν την ξεχώρισε και της μάθαινε μουσική και μαντολίνο. Η Μαρίνα Νίνου από 6-7 ετών έψαλλε στην εκκλησία του Αγ. Ιακώβου και 15 ετών έψαλλε για πρώτη φορά από το γυναικωνίτη στην Ακολουθία της Μεγάλης Πέμπτης, το θρησκευτικό τραγούδι του 1840 «Ούρ ες μάϊριμ», «πού είσαι μητέρα», που απευθύνει ο Χριστός από το σταυρό στην Παναγία. Κατόπιν καθιερώθηκε να το τραγουδάει στον κυρίως ναό κάθε Μεγάλη Πέμπτη, μέχρι την ηλικία των 23 χρόνων περίπου και πλήθος κόσμου ερχόταν για να την ακούσει. Η Μαρίκα Νίνου έμενε στο ρέμα της Σούδας (σημερινή οδός Μπελογιάννη), δίπλα σε περίπτερο, σήμερα απέναντι από τη Σχολή Ζαβαριάν. Γνώρισε αρχικά ακροβάτη, ο οποίος της δίδαξε τα ακροβατικά και έκανε μαζί του ένα γιο. Έγινε διάσημη ρεμπέτισσα, μούσα του μεγάλου λαϊκού συνθέτη Βασίλη Τσιτσάνη, πήγε στις Η.Π.Α. για ένα διάστημα και όταν γύρισε φίλησε το χέρι του δασκάλου της, τον οποίον ντρεπόταν, διότι δεν ακολούθησε τα βήματα του στη μουσική. Πέθανε από καρκίνο το 1957, σε ηλικία 35 ετών.

Κατόπιν μεταβήκαμε στον Ευαγγελικό Αρμενικό Ναό, με το παλιό σχολείο και το μεγάλο προαύλιο. Μας ξενάγησε ο πάστορας κ. Τσολακιάν. Στους χώρους του σχολείου λειτούργησε νηπιαγωγείο από το 1927 έως το 2018 και δημοτικό σχολείο έως το 1982. Επίσης, υπήρχε Θεολογική Σχολή στο χώρο του ναού, η οποία αργότερα μετακόμισε στο Φάληρο και αργότερα στο Πανεπιστήμιο Ιγαζιάν της Βηρυτού, μέχρι σήμερα, όπου διδάσκονται και άλλες επιστήμες. Ο ιερέας του Καθολικού Ναού της Αγ. Τερέζας, κ. Κεραμπαιτζάρ είχε δώσει εντολή να μας τον ανοίξουν. Ιδρύθηκε το 1925 και φιλοξενούσε 400 παιδιά, τα οποία πήγαιναν στο δημοτικό σχολείο.

Πολλοί Αρμένιοι πρόσφυγες ζούσαν με την ελπίδα ότι κάποια μέρα θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους και δεν είχαν πάρει ελληνική υπηκοότητα, ούτε ενδιαφέρονταν να μάθουν ελληνικά. Γι' αυτό τον λόγο δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν διάφορα επαγγέλματα και ήταν συχνό να ακολουθούν το επάγγελμα του φωτογράφου (όπως οι περίφημοι Αδελφοί Διλδιλιάν) ή του χρυσοχόου. Η τέχνη της μεταλλοτεχνίας ήταν γνωστή στον Καύκασο από την αρχαιότητα, όπου εκεί έγινε η πρώτη επεξεργασία μετάλλων και σύμφωνα με το μύθο είχε αλυσοδεθεί ο Προμηθέας στον Καύκασο, όταν τιμωρήθηκε από το Δία. Οι Αρμένιοι ήταν ξακουστοί μεταλλουργοί και χρυσοχόοι, ακόμα και στην Ινδία ή αλλού. Το 1968 η Χούντα πίεσε τους Αρμένιους να πάρουν την ελληνική υπηκοότητα.

Μέχρι τη δεκαετία του '60 πολλοί Αρμένιοι ζούσαν σε παράγκες. Το ίδρυμα του Καλούστ Γκιουλμπενκιάν (1869–1955), μεγιστάνα του πετρελαίου, σε συνεργασία με τα Ηνωμένα Έθνη και το ελληνικό κράτος χρηματοδότησε το κτίσιμο προσφυγικών πολυκατοικιών, σε Νίκαια, Μανιάτικα, Καρέα (100 πολυκατοικίες από το 1950), Καλλιθέα, Μοσχάτο και σε άλλες ελληνικές πόλεις. Μέχρι το 1975 δεν υπήρχε αποχέτευση στη Νίκαια, παρά μόνο βόθροι. Το

αποχετευτικό σύστημα ολοκληρώθηκε από το δήμαρχο Στέλιο Λογοθέτη. Επίσης, δεν υπήρχε τρεχούμενο νερό. Η ύδρευση γινόταν από πηγάδια και δύο βρύσες.

Στην Κατοχή η Κοκκινιά έπαιξε δραματικό ρόλο. Ήταν ο τόπος ίδρυσης του Ε.Α.Μ. Στη μάχη της Κοκκινιάς (4-8 Μαρτίου 1944), οι προσπάθειες των Γερμανών να την καταλάβουν ήταν ανεπιτυχείς. Επέστρεψαν όμως τον Αύγουστο του 1944, περικύκλωσαν από παντού τη συνοικία και στο μπλόκο της Κοκκινιάς στις 17 Αυγούστου 1944, συγκέντρωσαν 20.000 άνδρες ηλικίας 15–60 ετών στην πλατεία της Οσίας Ξένης. Από κουκουλοφόρους δοσίλογους επελέγησαν και εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς 350 (κατ' άλλους 315) άτομα, οι 75 στο κτίριο του Ταπητουργείου της "Oriental Carpets". Συνελήφθησαν 8.000 άνδρες και εστάλησαν στο στρατόπεδο του Χαϊδαρίου. Από αυτούς 1.800 άνδρες, έως 40 ετών, εστάλησαν σε γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Επέστρεψαν μόνο 150. Αντίστοιχα, από το μπλόκο του Δουργουτίου 3.000 Αρμένιοι εστάλησαν σε γερμανικά στρατόπεδα, (επέστρεψαν ελάχιστοι) και το Δουργούτι κήκε. Μπλόκα έγιναν και στην Καλλιθέα, Καισαριανή, Βύρωνα. Σήμερα υπάρχει το Μουσείο Μπλόκου της Κοκκινιάς, στο παλιό Ταπητουργείο της οδού Ηλιουπόλεως. Ένα ορειχάλκινο άγαλμα του Γιώργου Ζογγολόπουλου στολίζει το Ηρώο Πεσόντων του Μπλόκου της Κοκκινιάς, στην Πλατεία 17ης Αυγούστου (πλατεία Οσίας Ξένης), ενώ υπάρχει και ένα δεύτερο μνημείο πεσόντων στο Γ' Νεκροταφείο Αθηνών. Οι Αρμένιοι συμμετείχαν ενεργά στην αντίσταση και πλήρωσαν μεγάλο φόρο αίματος.

Ο ιστορικός περίπατος ολοκληρώθηκε στη Σχολή Ζαβαριάν, νηπιαγωγείο, δημοτικό σχολείο, λέσχη, κλειστό γυμναστήριο και έδρα των Αρμενίων προσκόπων. Εκτός από τη Σχολή Ζαβαριάν, που ανήκει στον Αρμενικό Κυανό Σταυρό, (οργάνωση της αρμενικής διασποράς), υπάρχει το πολιτιστικό-αθλητικό κέντρο «Αραράτ» στη Νίκαια και στη Ν. Σμύρνη, νηπιαγωγείο, δημοτικό σχολείο και γυμνάσιο. Στην τραπεζαρία της Σχολής γευθήκαμε υπέροχα αρμενικά εδέσματα, που είχαν ετοιμάσει οι κυρίες του Αρμενικού Κυανού Σταυρού και παρακολουθήσαμε την προβολή παλιών φωτογραφιών της συνοικίας από το αρχείο του εκδότη του περιοδικού «ΑΡΜΕΝΙΚΑ» Μάικ Τσιλιγκιριάν, τον οποίον ευχαριστούμε θερμά.

Εγκάρδιες ευχαριστίες στην κυρία Τακουϊ Μινασιάν για όλες τις ωραίες εμπειρίες που ζήσαμε. Η κυρία Μινασιάν τόνισε τη γέφυρα αγάπης που συνδέει την Αρμενία με την Ελλάδα, και τη Σύρο ειδικότερα, όχι μόνο λόγω των ορφανών αρμενόπουλων που φιλοξενήθηκαν στα ορφανοτροφεία Σύρου (της Near East), Κορίνθου και Κέρκυρας την εποχή του ξεριζωμού, αλλά και λόγω της φιλοξενίας 25 αρμενόπουλων από το Ναγκόρνο – Καραμπάχ, επί 20 χρόνια στην Άνω Σύρο, μέχρι το 2019.

Βιβλιογραφία:

- Ξενάγηση κ. Τακουί Μινασιάν
- Μάναλης Παντελής, Η κοινότητα των Αρμενίων της Κοκκινιάς, 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή, Δήμος Νίκαιας – Αγ. Ιωάννη Ρέντη 2022

